

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 4 juni 1946 kl. 4 em.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 12 april 1946 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 262, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

om införande av nya rättegångsbalken.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Den av riksdagen år 1942 antagna och den 18 juli samma år (nr 740) utfärdade nya rättegångsbalken skall jämte vad nedan stadgas träda i kraft den 1 januari 1948; dock må dessförinnan bestämmelser meddelas av Konungen enligt vad i nya rättegångsbalken och denna lag är för vissa fall stadgat.

2 §.

Genom nya rättegångsbalken upphävas rättegångsbalken i 1734 års lag;

5, 6, 12 och 13 §§ lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken;

14 kap. jordabalken i 1734 års lag;

10 kap. 6 § byggningsbalken i 1734 års lag;

förordningen den 6 mars 1751 om rättegångens förkortande i brottmål, då flera under särskilda domstolar hörande personer äro däruti delaktiga;

kungörelsen den 18 december 1823 angående ändring av 10 kap. 21 § rättegångsbalken samt huru förhållas bör, då emot redan dömda personer yppas brott, varom rannsaking tillföre icke varit anställd;

förordningen den 17 april 1828 angående upphörande av kommerskollegii domsrätt i vissa mål, såvitt därigenom förklarats tillkomma Svea hovrätt att upptaga tvistiga frågor om skyldighet för rederier att ersätta kostnad för nödställda sjömäns underhåll och hemförskaffande;

förordningen den 10 juni 1841 angående rätt domstol för frågor, som röra rikets ständers bank och riksgäldskontor;

förordningen den 30 april 1844 angående förändrade föreskrifter i avseende på fullföljden av polismål;

2 § förordningen den 19 december 1844 om upphörande av vissa särskilda domstolar;

förordningen den 20 november 1845 angående gemensamma rannsakningshäkten och tingsställen för särskilda härader;

förordningen den 6 februari 1849 angående vittnesmål av mosaisk trosbekännare;

16 § 5 punkten samt 19 § 1—12 och 14—20 punkterna förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall;

förordningen den 24 mars 1871 angående vissa förändrade föreskrifter i avseende å beräkning av tid för klagan mot hovrätts utslag i brottmål;

16 § förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsövning;

förordningen den 22 april 1881 om offentlighet vid underdomstolarna;

förordningen den 6 oktober 1882 angående böter för svarandeparts uteblivande från underrätt;

lagen den 30 oktober 1885 angående lydelsen av judes edliga förpliktelse;

lagen den 10 juli 1899 angående påföljd i vissa fall av parts uteblivande i brottmål;

lagen den 13 juni 1902 om tolks anlåtande vid domstol;

lagen den 20 juni 1905 om särskild sammansättning av vissa rådstuvurätter vid behandling av handelsmål;

lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingsammansträden för handläggning av vissa mål och ärenden;

lagen den 19 juni 1919 angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad;

stadgan den 11 juni 1920 om måls handläggning i vissa fall av Kungl. Maj:ts högsta domstol i dess helhet;

lagen den 2 juni 1922 om tiden för företagande av rannsaking med häktad;

lagen den 22 februari 1924 angående domstols behörighet i fråga om upp-tagande av vissa brottmål;

lagen den 23 mars 1928 om meddelande av rättegångsfullmakt genom telegram;

lagen den 13 maj 1932 om häradsnämnds tjänstgöring;

lagen den 12 maj 1933 om vissa tvångsmedel i brottmål;

lagen den 7 juni 1934 om bevisning genom sakkunnig;

lagen den 15 juni 1934 om handläggning inom stängda dörrar av mål om utpressning;

lagen den 8 mars 1935 med vissa bestämmelser om häradsting;

lagen samma dag om kungörande av häradsrätts sammanträden;
lagen den 29 maj 1936 om offentlighet vid förhör inför hovrätt;
lagen den 12 mars 1938 med vissa bestämmelser om doms avkunnande vid rådhusrätt; samt

lagen den 22 juni 1939 om särskilda rättsmedel;
tillika med, om ej annat nedan stadgas, alla de särskilda ännu gällande stadganden, vilka innefatta ändring eller förklaring av eller tillägg till vad sålunda upphävda lagrum innehålla.

Såsom upphävda skola anses

kungl. brevet den 24 juli 1741 huru parter och sökande böra sina skrifter i rätterna underteckna;

kungl. brevet den 22 november 1749 angående rättegångens förkortande i de mål, som röra uppror och orolighet i riket;

kungl. brevet den 18 oktober 1750 om rättegångens förkortande i brottmål;

kungl. resolutionen på Stockholms stads konsistorii besvär den 7 augusti 1753;

kungl. brevet den 24 april 1754 angående vittnesförhör om sådant som blivit sagt mellan fyra ögon;

kungl. brevet den 12 mars 1756 angående advokater, som förleda någon till oskäligen rättegång;

kungl. resolutionen på städernas besvär den 19 januari 1757 § 18;

kungl. brevet den 1 februari 1758 angående fullmäktiges brukande vid tingen;

kungl. cirkuläret den 19 augusti 1761 att överrätternas domar hädanefter ej böra offentligen avkunnas;

kungl. brevet den 27 maj 1801 angående vissa oordningars förekommande i tjänsten av de under hovrätternas jurisdiktion lydande domare m. m.;

29, 33, 36, 38, 39 och 40 punkterna kungl. förklaringen den 23 mars 1807 över allmänna lagens stadganden i åtskilliga rum m. m.;

kungl. brevet den 29 juli 1812 angående häktads förvisning till annan domstol;

kungl. brevet den 12 februari 1824 angående härads och tingslags fördelning i vissa nämndemansdistrikt;

kungl. förklaringen den 8 september 1829 över kungl. brevet den 27 maj 1801 rörande rättigheten att föra andras talan;

kungl. cirkuläret den 7 januari 1830 att ej någon må till domarämbetets utövande förordnas, som icke fyllt tjugufem år;

kungörelsen den 16 december 1921 om tiden för översändande av rannsakningshandlingar i mål, som av underrätt blivit för fortsatt handläggning hänvisat till annan domstol; samt

kungörelsen den 30 april 1925 angående underrättelse i visst fall till part rörande av domstol meddelat uppskovsbeslut;

så ock, om ej annat nedan stadgas, vad i övrigt finnes i lag eller författning stridande mot nya rättegångsbalkens bestämmelser.

3 §.

Förekommer i lag eller författning hänvisning till eller avses däri eljest lagrum, som ersatts genom bestämmelse i nya rättegångsbalken eller i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Föreskrift i äldre lag eller författning, att i fråga om klagan över domstols beslut skall gälla vad i allmänhet är stadgat angående besvär i brottmål, skall avse bestämmelserna i nya rättegångsbalken om fullföljd av talan mot dom och beslut i brottmål.

4 §.

Om särskilda domstolar och rättegången vid dessa gälle vad därom är stadgat.

Vad om rättegången i vissa mål vid allmän domstol är i lag eller författning särskilt stadgat vare gällande, även om det strider mot bestämmelse i nya rättegångsbalken.

5 §.

Stadgande i lag eller författning om allmän domstols behörighet att upptaga mål, som tidigare handlagts av förvaltningsmyndighet eller av särskild domstol, skall alltjämt gälla.

6 §.

Om behandling av ärenden, som domstol eller domare har att upptaga, gälle vad därom är stadgat.

7 §.

Vad i 12 kap. 3 § handelsbalken är föreskrivet om ed skall upphöra att gälla. Stadgandena om ed i 5 kap. 6 § och 7 kap. 7 § jordabalken samt 20 och 203 §§ sjölagen skola icke avse ed i rättegång.

8 §.

Stadgandena i 27 kap. byggningsbalken eller eljest i lag eller författning om särskild sammansättning av underdomstol i mål angående husesyn skola upphöra att gälla; om fullföljd av talan i sådant mål lände till efterrättelse vad angående tvistemål i allmänhet är föreskrivet.

9 §.

I förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall erhåller 19 § 29 punkten följande ändrade lydelse:

Rum där anhållen person förvaras skall uppfylla skäligen anspråk på sundhet och bekvämlighet. I övrigt skall beträffande den anhållnes behandling i tillämpliga delar gälla vad i 21—28 punkterna är stadgat med avseende å häktad, dock att vad där sägs om föreståndare för häkte i stället skall avse anhållningsmyndighet.

10 §.

Bestämmelse i kyrkolagen eller särskild lag eller författning om gudstjänst vid allmän domstol lände till efterrättelse.

11 §.

I stället för vad i 17 kap. 11 § äldre rättegångsbalken är föreskrivet om vittnesmål av vakter och andra, som gå rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärende, skall gälla, att i mål angående allmänt åtal för brott, som vid uppdragets utförande förövats mot dem, rätten äger, då de ej föra talan som målsägande, efter omständigheterna pröva, om de må höras som vittnen.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning, om eljest i lag eller författning är stadgat, att den, som förordnats att förrätta offentligt tjänsteärende, må vittna om det som vid ärendets utförande förekommit.

12 §.

Mål, vari stämning utfärdats eller rättegång eljest inletts före nya rättegångsbalkens ikraftträdande, skall behandlas enligt äldre lag; dock gälle följande avvikelser:

1. I fråga om rättegången vid underrätt skola bestämmelserna i 1 och 5 kap., 9 kap. 5—9 §§, 11, 12, 15 och 16 kap., 17 kap. 1 och 14 §§, 18, 21, 24—29 kap., 30 kap. 1 och 12 §§, 31 samt 35—40 kap. nya rättegångsbalken, med iakttagande av vad nedan stadgas, i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Härvid skall vad i omförmälda kapitel är stadgat om huvudförhandling avse sådan förhandling vid rätten, som äger rum med tillämpning av äldre lag.

Då rådhusrätt enligt nya rättegångsbalken skall bestå av en lagfaren domare och nämnd, skall rådhusrätten i stället äga den sammansättning, som i nämnda balk är i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling.

Den som enligt äldre lag förklarats jävig att vittna i målet må utan hinder därav höras som vittne. Har före nya rättegångsbalkens ikraftträdande edgång förelagts part, skall i fråga om parts ed äldre lag lända till efterrättelse; vad i nya rättegångsbalken är stadgat om parts hörande under sanningsförsäkran skall icke tillämpas i målet.

2. Angående fullföljd av talan mot underrätts dom eller beslut, som meddelats efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande, samt mot hovrätts dom eller beslut i sålunda fullföljt mål så ock om rättegången i högre rätt i sådant mål skola, med iakttagande av vad nedan stadgas, bestämmelserna i nya rättegångsbalken tillämpas.

Mot dom, som enligt 12 kap. 3 § äldre rättegångsbalken meddelats mot utebliven svarande, må svaranden föra talan allenast genom sökande av återvinning; därom gälle vad i 44 kap. 9 och 10 §§ nya rättegångsbalken är stadgat. Angående uppehåll med handläggning av mål i anledning av att missnöje anmälts med beslut under rättegången skola bestämmelserna i nya rättegångsbalken tillämpas. I brottmål äge underställning ej rum.

Angående meddelande av underrättelse om vad part eller annan, som vill fullfölja talan, har att iakttaga skola bestämmelserna i nya rättegångsbalken lända till efterrättelse.

Vad i äldre lag är föreskrivet om skyldighet för den som fullföljer talan att vid fullföljdsinlagan foga underrättens utslag och övriga protokoll samt äventyret, om det försummas, skall fortfarande gälla; föreläggande att inkomma med felande handlingar skall meddelas av den rätt, till vilken talan skall fullföljas.

Bestämmelserna i nya rättegångsbalken om att ändring i lägre rätts dom i visst fall ej må ske med mindre bevis upptages ånyo skola ej äga tillämpning.

3. Har i samband med dom eller slutligt beslut, som meddelats före nya rättegångsbalkens ikraftträdande, brottmål hänvisats till fortsatt handläggning vid annan rätt, skall talan mot domen eller beslutet fullföljas i samma ordning som är föreskriven för talan mot dom eller beslut, som sist meddelats. Sedan nya rättegångsbalken trätt i kraft, må sådan hänvisning ej ske.

4. Beträffande ansökan om resning eller om återställande av försutten tid eller besvär över domvilla, som inkommit efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande, skall denna tillämpas, ehuru målet behandlats enligt äldre lag.

5. Mål, som efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande på grund av återförvisning eller av annan sådan anledning återupptages av den domstol, som först handlagt målet, skall behandlas enligt nya rättegångsbalken; vad nu sagts gälla ock mål angående återvinning, om stämning i återvinningsmålet utfärdats eller återvinning eljest sökts efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande.

13 §.

I fråga om rättegångsfullmakt, som givits före nya rättegångsbalkens ikraftträdande, skall vad i äldre lag är föreskrivet angående fullmakts form och innehåll samt ombuds behörighet på grund av fullmakten fortfarande gälla.

14 §.

Har enligt 12 kap. 2 § äldre rättegångsbalken beslut meddelats i anledning av karendens uteblivande från rätten, skall vad där sägs om tid för förnyad stämning i saken äga tillämpning, ehuru tiden utlöper efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande.

Skall för åtgärd, som någon eljest har att vidtaga, tid räknas från dag före nya rättegångsbalkens ikraftträdande, gälla i fråga om längden av sådan tid äldre lag.

Är i lag eller författning stadgat, att åtgärd skall vidtagas sist å det ting, som först infaller sedan visst förhållande inträtt eller viss därifrån räknad tid förflutit, skall därmed, om ej annat är angivet, avses det allmänna ting, som då infaller; skall talan instämmas till visst ting, anses vad sålunda är föreskrivet fullgjort, om talan blivit väckt före tinget.

15 §.

Polisundersökning, som åklagare eller polismyndighet före nya rättegångsbalkens ikraftträdande hållit angående brott, må i mål angående all-

mänt åtal för brottet anses som förundersökning enligt 23 kap. nämnda balk.

16 §.

Har någon före nya rättegångsbalkens ikraftträdande häktats för brott, skall i fråga om häktningen och dess fortsatta bestånd äldre lag tillämpas intill dess målet efter nämnda tidpunkt första gången förekommer vid rätten; är, då nya rättegångsbalken träder i kraft, någon kvarhållen för brott, skall han anses som anhållen enligt nya rättegångsbalken den dag, då kvarhållandet beslöts.

I fråga om verkan och det fortsatta beståndet av åtgärd, som med stöd av lagen den 12 maj 1933 om vissa tvångsmedel i brottmål vidtagits före nya rättegångsbalkens ikraftträdande, skall äldre lag tillämpas.

17 §.

Angår fråga om egendoms förverkande till det allmänna eller annan sådan påföljd någon, som ej är tilltalad, skall talan därom föras mot honom. Om sådan talan gälle i tillämpliga delar vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående åtal för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter.

Är i fall, som avses i första stycket, fråga om förverkande av egendom, som tagits i beslag, och är ägaren ej känd eller har han eller annan, mot vilken talan föres, icke känt hemvist inom riket eller kan eljest ej på sätt om stämning i brottmål är stadgat delgivning ske här i riket, äge rätten utfärda stämning å honom att å tid och ställe, som angivas i stämningen, komma tillstådes vid rätten för att svara i målet vid påföljd, att egendomen eljest må förklaras förverkad. Stämningen skall kungöras på sätt i 33 kap. 12 § nya rättegångsbalken sägs; uppgår värdet av beslagtagna egendom uppenbart ej till etthundra kronor, erfordras ej att meddelande införes i tidning. Uteblir svaranden, skall egendomen förklaras förverkad, om ej av omständigheterna framgår, att talan därom är ogrundad.

Hava i lag eller författning meddelats avvikande bestämmelser, vare de gällande.

18 §.

I fråga om talan, som föres särskilt angående utdömande av förelagt vite, äge vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående åtal för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, motsvarande tillämpning.

19 §.

Har någon genom dom, som må verkställas, ehuru den icke äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i fängvårdsanstalt eller allmän uppfostringsanstalt eller i avbidan på verkställighet tagen i förvar, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om ej annat är stadgat, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd

för brott, vid domstol inledes förfarande, som avser förening av straff, ådömande av skyddsåtgärd i stället för straff eller åtgärd med avseende å villkorlig dom eller vad eljest tidigare ådömts honom för brottet; är han intagen i anstalt, som sägs i första stycket, eller tagen i förvar, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömd, skall arvode och ersättning till försvararen alltid gäldas av statsverket.

20 §.

Föres på grund av stadgande i lag eller författning i mål, som ej angår allmänt åtal, talan å det allmännas vägnar av allmän åklagare eller annan myndighet och avser ej talan tillvaratagande av kronans eller annans enskilda rätt, skola, om ej särskild föreskrift därom är meddelad, beträffande rättegångskostnad och ordningen för målets fullföljd i högre rätt bestämmelserna i nya rättegångsbalken angående allmänt åtal äga motsvarande tillämpning; i stället för vad i nya rättegångsbalken är stadgat om föreläggande för part och parts utevaro i tvistemål skall beträffande den, som för talan å det allmännas vägnar, gälla vad om åklagare är föreskrivet.

21 §.

Vad i nya rättegångsbalken är stadgat om fullföljd av talan till hovrätt och högsta domstolen samt rättegången därstädes i mål, som väckts vid underrätt, skall, om ej särskild föreskrift därom är meddelad, äga motsvarande tillämpning i fråga om fullföljd i högre rätt av mål, som upptagits av annan världslig domstol eller myndighet och enligt lag eller författning må fullföljas i hovrätt; dock skall talan föras genom besvär.

22 §.

Bestämmelserna i nya rättegångsbalken om fullföljd av talan mot underrätts beslut i rättegång skola äga motsvarande tillämpning beträffande talan mot underrätts beslut i fråga, som avses i 4 kap. 5, 7 eller 8 § eller 33 kap. 24 § nämnda balk. Mot hovrättens beslut må talan ej föras.

23 §.

Vad i nya rättegångsbalken är stadgat om lydelsen av ed och eds utbyte mot försäkran på heder och samvete äge motsvarande tillämpning i andra fall, då enligt lag eller författning ed skall avläggas inför domstol eller annan myndighet.

Ed eller försäkran, som avlagts enligt äldre lag, vare alltjämt bindande.

24 §.

Är i lag eller författning föreskrivet, att vid offentlig förrättning vittne skall närvara, bör trovärdig person anlitas.

Skall enligt lag eller författning för besiktning, uppskattning eller annan sådan uppgift ojävig person anlitas och är ej särskild föreskrift därom med-

delad, må därtill ej tagas någon, mot vilken förekommer jäv, som gäller mot domare.

Åberopas den, vilken anlåtats som vittne enligt första stycket eller för uppgift, som sägs i andra stycket, till vittne eller sakkunnig i rättegång, gälle vad om sådant bevis är stadgat.

25 §.

Den domsrätt, som i stad tillkommer polisdomstol, skall övergå å stadens rådhusrätt. Mål, som före nya rättegångsbalkens ikraftträdande väckts vid polisdomstol, skall dock där slutbehandlas.

26 §.

Rådhusrätt, i vilken icke finnas förutom borgmästaren minst två ledamöter, som skola vara lagfarna, må utan hinder därav bibehållas i sin hittillsvarande sammansättning, till dess Konungen annat förordnar. Om ledamot, som ej är lagfaren, gälle vad om lagfaren ledamot är stadgat; dock må allenast lagfaren ledamot vara ordförande i rätten eller handlägga fråga, i vilken enligt 1 kap. 11 § nya rättegångsbalken rådhusrätt är domför med en lagfaren domare.

Angående tillsättning av ledamot, som icke skall vara lagfaren, lände till efterrättelse vad hittills varit gällande, om ej Konungen annat förordnar.

27 §.

Utan hinder av vad i 21 kap. 5 § nya rättegångsbalken är föreskrivet därom, att den som förordnas till offentlig försvarare skall vara advokat, må vid de domstolar Konungen bestämmer tillsvidare och till dess Konungen annat förordnar till sådan försvarare utses även annan lämplig person, som avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

28 §.

Utan hinder av nya rättegångsbalken eller vad i denna lag förordnats skola alltjämt anses som gällande

lagen den 19 november 1886 angående skyldighet för utländsk man att i rättegång vid svensk domstol mot inländsk man ställa borgen för kostnad och skada, med iakttagande av att svaranden har att framställa yrkande, varom i 1 § nämnda lag sägs, inom tid, som i 34 kap. 2 § nya rättegångsbalken stadgas;

2 och 3 §§ lagen den 12 maj 1897 med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken;

lagen den 3 februari 1911 angående viss lättnad för utländsk konsul i fråga om vittnesmåls avläggande;

kungl. cirkuläret den 24 augusti 1915 till samtliga underdomstolar och överexekutorer i riket angående utredning i vissa fall om värdet av tvisteföremål;

lagen den 30 maj 1930 om beräkning av lagstadgad tid; samt

vad i särskild lag eller författning är stadgat därom, att åtal för ämbetsbrott skall väckas i hovrätt eller viss hovrätt eller högsta domstolen.

29 §.

Konungen meddelar de ytterligare bestämmelser som erfordras för övergången till nya rättegångsbalken.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma av herr *Nilsson* i Kristinehamn inom andra kammaren väckt motion, nr 527, vari hemställes att riksdagen måtte besluta fastställa tidpunkten för den nya rättegångsbalkens ikraftträdande till den 1 januari 1950.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag, ävensom i fråga om de skäl, som motionären anført till stöd för sitt yrkande, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas nedan, hänvisa till propositionen och motionen.

I den av 1942 års riksdag antagna nya RB upptogs i fråga om ikraftträdandet icke annan bestämmelse än att Konungen med riksdagen förordnar därom. Anledningen därtill var, såsom framgår av propositionen nr 5 vid sagda års riksdag, att för nya RB:s införande krävdes ett fortsatt omfattande arbete å olika lagstiftnings- och författningsområden. Till erforderliga övergångsbestämmelser och följd författningar hade sålunda statsmakterna att framdeles taga ställning, och först i samband därmed kunde bestämmas, när nya RB skulle träda i tillämpning. I sitt betänkande den 17 mars 1944 (SOU 1944: 9 och 10) har processlagberedningen framlagt, förutom ett stort antal lagförslag avseende följdändringar m. m., även förslag till lag om införande av nya RB. De föreslagna följdändringarna ha till övervägande del genom särskilda propositioner underställts detta års riksdag.

Det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om införande av nya rättegångsbalken är i huvudsak grundat på processlagberedningens förslag, enligt vilket den nya lagstiftningen skulle träda i kraft den 1 januari 1947. Vid remiss till lagrådet den 2 november 1945 av sistnämnda lagförslag framhöll *chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg*, att såsom utgångspunkt för lagrådets granskning torde böra gälla, att den nya balken skulle träda i kraft den 1 januari 1948. Lagrådet avgav den 29 mars 1946 yttrande över processlagberedningens förslag. Av lagrådet framtällda erinringar ha i väsentliga delar beaktats i propositionen. Vad lagrådets ledamöter anført vid 11 och 12 §§ i det remitterade förslaget återgives i det följande. Beträffande innehållet i övrigt i lagrådets yttrande får utskottet hänvisa till propositionen. I fråga om motiveringen till processlagberedningens förslag hänvisas till beredningens betänkande.

I fråga om tiden för ikraftträdandet av nya rättegångsbalken anför departementschefen i huvudsak följande:

»Då nya RB antogs av 1942 års riksdag, kunde tidpunkten för dess ikraftträdande icke närmare bestämmas. Genom nya RB reglerades den allmänna processen i tvistemål och brottmål. Ändringar erfordrades därutöver beträffande olika slag av specialprocess, liksom i fråga om de författningar, som innehålla bestämmelser angående domstolarnas sammansättning och det processuella förfarandet i vissa särskilda slag av mål tillhörande den allmänna processen. Även i övrigt påkallades i skilda avseenden nya bestämmelser. Avsikten var, att med dessa ändringar och övriga följd författningar skulle anstå, till dess statsmakterna fattat ståndpunkt till frågan om rättegångsväsendets gestaltning i den allmänna processen. Då den tid, som kunde åtgå för det fortsatta lagstiftningsarbetet, icke kunde överskådas, stadgades i nya RB i fråga om dess ikraftträdande allenast, att Konungen med riksdagen hade att förordna därom.

Det lagstiftningsarbete, som alltså återstod vid nya RB:s antagande, har nu fortskridit så långt, att tiden torde vara inne för framläggande av förslag om nya RB:s införande.

Bestämmelser i detta ämne ha upptagits i processlagberedningens förevarande lagförslag. Däri meddelas sålunda stadgande om ikraftträdande av nya RB ävensom övergångsbestämmelser i olika hänseenden. På sätt förekommit även i andra promulgationslagar, upptar förslaget därutöver vissa stadganden, som icke äro att hänföra till övergångsbestämmelser, utan åsyfta en mera definitiv reglering av fristående frågor. — — —

Processlagberedningen har erinrat, att före nya RB:s ikraftträdande erfordrades ett stort antal förberedande åtgärder, särskilt på domstolsväsendets område. Enligt förslaget skall det tillkomma Kungl. Maj:t att förordna i dessa ämnen. Med hänsyn till den tid, som kunde beräknas åtgå för dessa åtgärder, hade beredningen utgått från att den nya rättegångsordningen kunde träda i kraft den 1 januari 1947.

Det förberedande arbete av administrativ natur, som sålunda åsyftats, har på grund av sin omfattning visat sig kräva längre tid än som från början beräknats. Redan av denna anledning torde hinder föreligga att genomföra rättegångsreformen till den tidpunkt, som beredningen förutsatt. Härtill kommer att även vissa byggnadsfrågor kräva sin lösning innan reformen kan träda i kraft. Jag åsyftar härvid främst anskaffande av lokaler för de nya hovrätterna i Göteborg och Sundsvall. Övriga hovrätter behöva ökat utrymme. I fråga om Svea hovrätt och Göta hovrätt är detta behov så trängande att det måste tillgodoses innan reformen genomföres. Det nya förfarandets gestaltning har också ansetts kräva att högsta domstolen erhåller andra lokaler. De lokaler, som domstolen för närvarande disponerar på Stockholms slott, medgiva icke anordnande av muntliga huvudförhandlingar.

Det är min avsikt att under nästa år låta slutföra arbetet med de administrativa följd författningarna. Under år 1947 böra även byggnadsfrågorna ha erhållit sin lösning. Hovrätterna i Göteborg och Sundsvall böra lämpligen träda i verksamhet någon tid, förslagsvis tre månader, före reformens genomförande. Däres: byggnad av hovrättshus i dessa båda städer igång-

sättes så snart medel stå till förfogande — erforderliga anslag ha beviljats av årets riksdag, se skrivelse nr 53 — böra byggnaderna kunna vara färdiga den 1 oktober 1947. Arbetena på inredande av nya lokaler åt högsta domstolen och på utvidgning av Svea hovrätts lokaler ha i viss utsträckning redan påbörjats. Ombyggnadsarbetena för Göta hovrätt torde inom kort kunna taga sin början.

Med hänsyn till det nu anförda torde — på sätt även förutsatts då förevarande förslag remitterades till lagrådet — den nya rättegångsordningen böra träda i kraft den 1 januari 1948. I de förslag till följdändringar, som genom olika propositioner förelagts detta års riksdag, har också som dag för följdändringarnas ikraftträdande angivits den 1 januari 1948.

I detta sammanhang må erinras, att sedan processlagberedningen avgav sitt betänkande, särskilda åtgärder vidtagits i syfte att förbereda rättegångsreformen. Jag avser härvid i första hand de direktiv, som genom cirkulär den 13 oktober 1944 meddelats rikets allmänna underrätter och åklagare för åstadkommande av anpassning av det processuella förfarandet vid underrätterna efter principerna i nya RB. Med ledning av dessa direktiv föreligger möjlighet att närma det nuvarande förfarandet vid underrätt till det rättegångssätt, som där skall tillämpas enligt nya RB. Övergången till den nya rättegångsordningen kan därigenom väsentligt underlättas. Å andra sidan är att beakta, att denna övergångsordning endast avser en anpassning inom ramen av gällande lagbestämmelser. Det är alltså icke möjligt att på denna väg fullt tillvarata de fördelar, som inrymmas i den nya rättegångsordningen. Praktiska svårigheter kunna även inställa sig, då det gäller att sålunda förena grundsatser, tillhörande skilda rättegångsordningar. Att söka avhjälpa dessa olägenheter genom partiella ändringar i gällande lagstiftning torde icke vara lämpligt. För att genom upplysningsverksamhet och liknande åtgärder underlätta övergången till den nya ordningen har nyligen inom justitiedepartementet tillsatts en särskild nämnd. De nyss antydda olägenheterna utgöra emellertid en särskild anledning att icke låta anstå med nya RB:s ikraftträdande längre än som oundgängligen kräves.»

I den i ämnet väckta *motionen* erinras inledningsvis om departementschefens uttalande, att vissa byggnadsfrågor kräva sin lösning, innan processreformen kan träda i kraft. Motionären anför härefter följande:

Om tillståndet i underrätterna vad lokalfrågorna beträffar anföres dock intet i propositionen. Möjligen kan man härav draga den slutsatsen, att departementschefen anser, att dessa lokalfrågor icke behöva påverka valet av tidpunkt för reformens genomförande.

Emellertid har justitiedepartementet den 30 september 1944 tillställt underrätterna en promemoria angående lokalbehovet i tingshus efter den nya rättegångsbalkens genomförande. Av denna PM framgår att krav kommer att ställas på väsentligt ökade lokalutrymmen vid reformens ikraftträdande.

Det är bekant, att mångenstädes i landet lokalutrymmena för såväl härads- som rådsturätter äro mycket knappa. Tillbyggnad eller nybyggnad för dessa ändamål torde också mångenstädes planeras, men hinder för dessa planers genomförande har mött under de senare åren på grund av material-

svårigheterna och det därav föranledda byggnadstillståndsvånget. Därest nu rättegångsreformen beslutas skola träda i kraft den 1 januari 1948, är att förvänta, att krav om byggnadstillstånd för byggnadsarbeten av denna art omedelbart kommer att resas. Det kan därför starkt ifrågasättas, om det är lämpligt att utan hänsynstagande till underrätternas lokalförhållanden besluta genomförande av reformen vid den föreslagna tidpunkten, eftersom man väl torde böra räkna med att bristen på material och arbetskraft för byggnadsindustriens vidkommande kommer att vara kännbar ännu under en ganska lång tid.

Naturligtvis kan man hava den uppfattningen, att lokalförhållandena i underrätterna icke gärna kunna vara värre än att dessa instanser kunna draga sig fram några år med sina nuvarande lokaler, men härtil torde kunna ifrågasättas om det kan vara lämpligt att genomföra reformen vid en tidpunkt, då lokalförhållandena icke kunna tillgodoses, varigenom svårigheterna vid underrätternas övergång till den nya processordningen givetvis ytterligare komma att ökas.

Då den nya rättegångsbalken nu ändock icke kan genomföras vid den ursprungligen avsedda tidpunkten, synes det som om ett något längre uppskov än det av departementschefen förutsatta väl skulle kunna motiveras. Ett dylikt förlängt uppskov skulle öka möjligheterna för underrätterna att få sina lokalbehov tillgodosedda, utan att detta behövde ske vid den ur byggnadssynpunkt olämpliga tidpunkt, som just nu är för handen.

Vid prövningen inom *lagrådet* av den i 11 § i processlagberedningens förslag upptagna regeln om s. k. polisvittnen anförde regeringsrådet *Kellberg* samt justitieråden *Ekberg* och *Santesson*:

»I 17 kap. 11 § äldre RB stadgas — med avvikelse från vissa av de i 7 § samma kapitel meddelade bestämmelserna om vittnesjäv — att vakter och de, som rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärende gå, må själva edligen vittna om det, som dem i ty fall händer, så ock om det de uträttat, där ej andra vittnen äro till. Enligt föreskrifter i särskilda författningar skall sistnämnda stadgande gälla även åtskilliga andra personer i utövning av offentligt tjänsteuppdrag, såsom fångvaktare, kronolotsar och tulltjänstemän.

Med införandet i nya RB av principen om fri bevisprövning ha de gamla vittnesjäven försvunnit. Emellertid innehåller denna balk i 36 kap. 1 § förbud för målsägande i brottmål att vittna, vilket gäller även för det fall att han ej för talan i målet. I förevarande paragraf föreslås nu det undantaget från nämnda förbud, att i stället för vad i äldre RB eller särskild lag eller författning är föreskrivet om vittnesmål av vakter och andra, som förrätta offentligt tjänsteärende, skall om deras hörande som vittne gälla, att hinder mot vittnesmål ej må grundas å gärning, som i eller för ärendets utförande förövats mot dem, med mindre de föra talan som målsägande.

Frågan, huruvida den, som intager ställning av målsägande i ett brottmål, må tillåtas att vittna i målet, har ingående övervägts under förarbetena till nya RB. Processkommissionen intog den ståndpunkten, att målsägande ej borde få höras såsom vittne. Denna regel skulle tillämpas, även om han ej förde talan i målet eller han av sagt sig rätt till talan. Enligt kommissionens

mening förelåg ingen anledning att behålla undantagsbestämmelsen i 17 kap. 11 § äldre RB. Även de s. k. polisvittnena borde, då de vore målsägande, höras i samma ordning som andra målsägande. Processlagberedningen anslöt sig till kommissionens förslag i detta ämne. Beredningen erinrade bland annat, att målsäganden framstode som den tilltalades naturliga motpart och att, då man icke ville, att den tilltalade skulle höras såsom vittne, det vore oegentligt att låta målsäganden avlägga vittnesmål. Därest man tillåte honom att avgiva sin berättelse under den garanti för trovärdighet, som följer med vittnesmålet, skulle han i förhållande till den tilltalade få en alltför gynnad ställning. Vid lagrådets granskning av beredningens förslag rådde enighet om att målsägande i allmänhet ej borde höras på ed ävensom att denna regel ej borde gälla utan undantag. Däremot uttalades olika meningar angående omfattningen av de undantag, som borde göras. I de avgivna yttrandena bragtes stadgandet i 17 kap. 11 § äldre RB i erinran. Föredragande departementschefen biträdde beredningens förslag i ämnet.

Den ståndpunkt, som sålunda i nya RB intagits till frågan om målsägandes hörande på vittnesed, synes välgrundad. Till stöd för det nu föreslagna undantaget från regeln i 36 kap. 1 § sagda balk har beredningen huvudsakligen åberopat det förhållandet, att den, som förövar brott mot vakt eller annan, som förrättar offentligt tjänsteärende, i vissa fall kunde komma i åtnjutande av en oberättigad processuell förmån samt därigenom avsiktligt minska rättsskipningens effektivitet, varjämte beredningen framhållit, att behovet av den i 17 kap. 11 § äldre RB upptagna bestämmelsen kunde anses bestyrkt genom senare lagstiftning. Häremot må emellertid erinras, att de stadganden, som beredningen torde åsyfta, samtliga tillkommit före antagandet av nya RB och alltså vid dennas tillkomst icke kunnat lämnas obeaktade. Att märka är vidare, att dessa föreskrifter tydligen förestavats av den äldre rättegångsordningens legala bevisregler. Efter införandet av fri bevisprövning synas särskilda undantagsbestämmelser i detta ämne få en mycket ringa betydelse. Väckes åtal enligt den nya rättegångsordningen för gärning, som innefattar våldförande eller annat förfördelande av polisman eller annan tjänsteman, varom här är fråga, under hans tjänsteutövning, föreligger intet hinder, att denne höres såsom målsägande i målet, och rätten äger full frihet att tillmäta hans utsaga det bevisvärde, som den förtjänar. För övrigt torde det vara ytterst sällsynt, att sådan gärning förövas i syfte att förhindra tjänstemannens hörande som vittne. Tillräckliga skäl att i förevarande sammanhang för nu avsedda fall lagfästa en undantagsbestämmelse, som vid tillkomsten av nya RB ansågs icke böra införas, synas därför icke föreligga. Mot genomförandet av en sådan bestämmelse talar ytterligare, att den däri avsedda kategorien av målsägande skulle till synes få en privilegierad ställning i processordningen framför andra, som kunna vara lika trovärdiga, samt att målsägandes hörande som vittne skulle stå i mindre god överensstämmelse med föreskriften i 46 kap. 6 § nya RB, enligt vilket stadgande målsägande, även om han ej uppträder som part, med rättens tillstånd äger ställa frågor till den tilltalade. Därjämte kan det, såsom beredningen tidigare

antytt, befaras, att eftersom det ej tillåtes den tilltalade att med ed eller sanningsförsäkran bekräfta sin berättelse om händelseförloppet, ett sådant undantagsstadgande som det föreslagna skulle av såväl den tilltalade som gemene man uppfattas som ett obehörigt gynnande av den, som — ändå att han ej för talan i målet — framstår såsom den tilltalades egentliga motpart. På nu angivna grunder avstyrkes förslaget i denna del. Skulle, sedan nya RB någon tid varit i tillämpning, erfarenheten giva vid handen, att här ifrågavarande personer böra höras under edsansvar, kunna erforderliga bestämmelser i ämnet inarbetas i 36 kap. nya RB. Härigenom skulle dessa erhålla en lämpligare plats än den nu föreslagna. Det kan antagas, att även i andra hänseenden jämkningar i nya RB:s bestämmelser komma att påkallas.

Vad nu anmärkts bör beaktas vid den fortsatta behandlingen av 59 § i det av beredningen framlagda förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

För den händelse paragrafen bibehålles, torde dess avfattning böra jämkas. Paragrafen kan lämpligen inledas med en föreskrift, som till innehållet motsvarar 17 kap. 11 § äldre RB. Såsom andra stycke bör därefter följa en bestämmelse om motsvarande tillämpning, där eljest i lag eller författning är stadgat, att den, som förordnats att förrätta offentligt tjänsteärende, må vittna om det som vid ärendets utförande förekommit.»

Justitierådet *Guldberg*:

»Med hänsyn till innebörden av det föreslagna stadgandet hade det varit naturligt, om förslaget tagit formen av tillägg till de allmänna bevisreglerna i nya RB. Av förarbetena till processreformen framgår emellertid, att frågan tidigare varit föremål för prövning och att efter ingående överväganden någon mot äldre lag svarande föreskrift icke införlivats med den nya processordningen. Att frågan upptagits på nytt med påföljd att ett stadgande i ämnet återfinnes i förslaget till promulgationslag får uppenbarligen tillskrivas den omständigheten, att de skäl, som tala för den i gällande rätt intagna ståndpunkten, befunnits mera vägande än tidigare förmenats. Av beredningen har framhållits, att tillämpningen av nya RB:s bevisregler i vissa fall kan för den, som förövar brott mot befattningshavare i utövning av offentligt tjänsteuppdrag, medföra en oberättigad processuell förmån samt att rättsskipningens effektivitet därigenom kan komma att minskas. Vad sålunda och i övrigt anförts till stöd för att sådana befattningshavare, som här avses, skola kunna redogöra för sina tjänsteuppdrag under edsansvar är onekligen värt beaktande. Oavsett den fria bevisprövningen torde det fortfarande bli så, att åt edfästa utsagor tillmättes större betydelse än åt andra uttalanden, även om dessa härröra från trovärdiga personer. Å andra sidan skola de skäl, som tala mot att meddela en särskild bevisregel av det föreslagna innehållet, ingalunda förringas. Det må dock erinras, att det undantag, som ett sådant stadgande skulle utgöra i förhållande till de allmänna bevisreglerna i nya RB,

i verkligheten icke är så stort som det vid första påseende kan synas vara. Med hänsyn till att polisman eller liknande befattningshavare innehar tjänsteställning är han icke att jämställa med målsägande i allmänhet; han har i regel icke sådant intresse i saken, att lämpligheten av hans hörande såsom vittne behöver ifrågasättas på sätt som eljest kan vara påkallat i fråga om målsägande.

Förrän erfarenhet vunnits av det nya processförfarandet är det knappast möjligt att rätt bedöma betydelsen av de å ömse sidor åberopade synpunkterna. Ej minst av denna grund anser jag mig icke böra avstyrka beredningens nu framlagda förslag. Genom bifall till förslaget blir frågan på lämpligaste sätt underkastad den fortsatta prövning, som är erforderlig. Försiktigheten bjuder nämligen att icke utan vidare offra de fördelar, som den nuvarande ordningen medför. Ett uppskov med det slutliga avgörandet skulle även möjliggöra en behöflig utredning angående de olika befattningshavare, som böra inbegripas under ett stadgande av ifrågavarande slag, om det skall slutgiltigt insättas i det nya systemet. Det är för övrigt icke uteslutet, att någon tids erfarenhet av de nya processreglerna kan skänka ny belysning åt hela problemet om målsägandens ställning i rättegången och föranleda även andra modifikationer än de nu berörda.

Med denna uppfattning saknar jag anledning att göra anmärkning mot den i systematiskt avseende mindre lämpliga placering, som stadgandet skulle få enligt förslaget. Därest det visar sig, att olägenheterna övertäga fördelarna eller att stadgandet ändock kan undvaras, bör det utgå. Skulle det åter fylla en uppgift, måste beaktas, att bestämmelserna ha sin rätta plats i själva rättegångsbalken och lämpligen böra överflyttas dit i samband med någon blivande översyn av de nya processreglerna.

Vad angår utformningen av det föreslagna stadgandet skulle det vara till fördel, om paragrafen avfattades på sätt förordats i det av lagrådets övriga ledamöter avgivna yttrandet.»

Departementschefen har i denna fråga anfört följande:

»Beredningens förslag innebär, som redan antytts, ett visst avsteg från den i nya RB fastslagna regeln, att målsägande i brottmål ej må höras som vittne. Undantag från denna regel hade ifrågasatts även under förarbetena till nya RB. Vid granskning av förslaget till nämnda balk hemställde sålunda samtliga ledamöter i lagrådet om modifikationer i förslaget som skulle göra det möjligt bland annat att höra polismän och därmed jämställda befattningshavare såsom vittnen, även då de vore målsägande. Liksom enligt förevarande förslag skulle detta dock ej tillåtas beträffande den som förde talan i denna egenskap. Dessa ändringsförslag vunno emellertid icke beaktande vid nya RB:s antagande.

Då processlagberedningen nu sett sig föranlåten att framlägga ett förslag, som innefattar undantag från den i nya RB upptagna regeln, torde detta väsentligen bero på att behovet av en sådan undantagsbestämmelse funnits mera framträdande vid den granskning, som beredningen efter nya RB:s antagande haft att ägna speciallagstiftningen på skilda områden. I detta

hänseende må erinras att bestämmelser, motsvarande 17 kap. 11 § äldre RB, återfinnas bland annat i tull- och jaktlagstiftningen samt lagstiftningen angående arbetarskydd. Beredningen har även ansett erforderligt att föreslå införande av liknande bestämmelser i krigsdomstolslagen. Förslaget där- om har granskats av lagrådet, som i utlåtande den 1 september 1944 utan meningsskiljaktighet funnit sig böra godtaga den föreslagna ordningen.

Vad från lagrådets sida anmärkts mot det föreliggande förslaget kan icke fränkännas betydelse. Det kan även förefalla anmärkningsvärt att man nu skulle frångå den ståndpunkt, som intagits i nya RB. Å andra sidan får beaktas, att förevarande spörsmål utgör endast en detalj i den större frågan om rätt för målsägande att vittna samt att beredningens förslag grundats på nya och mera omfattande undersökningar i denna del. Det förtjänar även framhållas, att förslaget står i överensstämmelse med den uppfattning, som tidigare i olika sammanhang företrätts av lagrådet.

Till stöd för förslaget har beredningen särskilt åberopat, att den som för- övat ett brott mot här avsedda befattningshavare skulle, om nya RB:s regler upprätthölles utan undantag, i vissa fall kunna komma i åtnjutande av en oberättigad processuell förmån samt därigenom avsiktligt minska rättsskip- ningens effektivitet. Om en sådan utveckling kan befaras, är det tydligen angeläget, att densamma motverkas. Även eljest synes ett ovillkorligt upprätt- hållande av vittnesförbudet för målsägande i här avsedda fall kunna leda till otillfredsställande resultat. Jag tänker härvid särskilt på att möjlig- heten till vittnesförhör i vissa fall kommer att bero av omfattningen av åklagarens ansvarstalan. Om en person åtalas för våldsam motstånd vid anhållande, föreligger enligt nya RB icke hinder att höra den polisman, som verkställt anhållandet, såsom vittne. Skulle den anhållne vid tillfället ha gjort sig skyldig till misshandel mot polismannen, är denne däremot såsom målsägande hindrad att vittna i målet. På samma sätt skulle en tulltjänste- man väl kunna vittna mot den som ertappats med smuggling, men om den ertappade satt sig till motstånd och därvid rest livsfarligt vapen, skulle hin- der föreligga för vittnesmål. En sådan ordning kan knappast anses till- fredsställande. Såsom anförts av en ledamot i lagrådet torde större avseende alltjämt komma att fästas vid beedigade utsagor än vid de utsagor som utan edsansvar avgivas av målsägande. Behov av att kunna höra vederbörande på ed även då han själv blivit förfördelad kan därför antagas komma att yppas.

Med hänsyn till vad nu anförts är jag icke beredd att biträda den stånd- punkt som intagits av lagrådets majoritet. Det synes mig nödvändigt att åt- minstone avvakta någon tids erfarenhet av det nya rättegångssystemet innan man avstår från möjligheten att höra ifrågavarande personer på ed. Jag vill framhålla, att den fria bevisprövningen väl kan å ena sidan sägas något minska behovet av edligt förhör med dem, men att å andra sidan betänk- ligheterna mot att de höras såsom vittnen förlorat i betydelse sedan dom- stolen fått full frihet att värdesätta vittnesmålen. Det får emellertid anses önskvärt att, även om någon definitiv ståndpunkt till frågan ej toges i detta

sammanhang, söka beakta de framställda invändningarna i görlig mån. En framkomlig väg synes härvid vara, att åt rätten överlåtes att med hänsyn till omständigheterna avgöra, om befattningshavaren, då han ej för talan som målsägande, må höras som vittne angående gärning, som vid uppdragets utförande förövats mot honom (jämför 36 kap. 4 § nya RB). Vid den här förutsatta prövningen torde främst böra vara vägledande, om befattningshavaren med hänsyn till brottets mer eller mindre grova beskaffenhet samt omständigheterna i övrigt kan antagas äga sådant intresse i saken, att han bör jämföras med annan målsägande och följaktligen ej får vittna.

Inom lagrådet har även berörts frågan, om ej bestämmelserna i ämnet hade sin rätta plats i nya RB. För egen del har jag ansett, att de, i avbidan på ett definitivt ståndpunktstagande, få inflyta i promulgationslagen. I beredningens förslag har alltså i denna del endast ansetts böra vidtagas jämkningar i den riktning som nyss angivits, varvid tillika beaktats vissa av lagrådet i avseende å formuleringen framställda erinringar.»

De i 12 § i processlagberedningens förslag upptagna bestämmelserna om de s. k. övergångsmålen — d. v. s. mål som anhängiggjorts före nya rättegångsbalkens ikraftträdande men vid nämnda tidpunkt icke slutligen avgjorts — föranledde följande yttranden av *lagrådets ledamöter*:

Regeringsrådet *Kellberg* samt justitieråden *Ekberg* och *Santesson*:

»Genom denna paragraf regleras förhållandet mellan gammal och ny lag, såvitt angår handläggningen av de mål, som anhängiggjorts före nya RB:s ikraftträdande men vid nämnda tidpunkt ännu icke blivit slutligt avgjorda. Vid en dylik reglering är det av vikt, att föreskrifterna bli så enkla som möjligt. Särskilt för domaren, som har att under handläggningen fatta beslut i processuella frågor, är det en allvarlig olägenhet, om beträffande övergångsmålen skall tillämpas en svåröverskådlig blandning av gamla och nya rättsregler. Eftersträvas bör även, att de nya bestämmelserna snarast möjligt bringas i tillämpning, så mycket mera som dessa bestämmelser skola gälla i alla nytillkomna mål.

Det kan ifrågasättas, huruvida angivna önskemål blivit i erforderlig mån tillgodosedda genom bestämmelserna i förevarande paragraf. I denna uppställles såsom huvudregel, att mål, vari rättegång inletts före nya RB:s ikraftträdande, skall behandlas enligt äldre lag. Från denna regel göras emellertid betydelsefulla undantag. Sålunda skola bland annat beträffande överrättsförfarandet nya RB:s regler tillämpas, därest underrättens dom eller beslut i målet meddelats efter nya RB:s ikraftträdande. Och även beträffande handläggningen vid underrätt skola i åtskilliga hänseenden de nya bestämmelserna gälla. Emellertid skola icke sistnämnda bestämmelser oförändrade tillämpas utan på en del punkter göras avvikelser, innebärande att äldre rätt skall lända till efterrättelse. Den sålunda valda lösningen har medfört, att reglerna blivit ganska invecklade och kunna komma att föranleda svårigheter i tillämpningen. Härtill bidrager, att stadgandena i förevarande paragraf i vissa hänseenden modifieras genom föreskrifterna i 13—16 §§. En omstän-

dighet, som kan föranleda missförstånd, är jämväl, att bland de lagrum i nya RB, som enligt första punkten skola tillämpas vid underrätt, icke nämnas åtskilliga bestämmelser, ehuru de, såsom beredningen framhållit, böra gälla även såvitt angår övergångsmålen. Detta är fallet med delar av 4 kap., hela 5 kap., delar av 7 kap., hela 8 kap. ävensom 17 kap. 15 §. Det kan visserligen sägas, att nämnda bestämmelser, eftersom de icke avse handläggningen av ett visst mål, skola lända till efterrättelse oberoende av tidpunkten för rättegångs anhängiggörande, men detsamma gäller beträffande 1 kap., och i fråga om detta kapitel har föreskrivits, att det skall tillämpas även å nu ifrågavarande mål. Ej heller torde i förslaget de nya bestämmelserna ha gjorts tillämpliga i den utsträckning, som varit möjlig. Sålunda synas hela 4 kap., 13 kap. samt 30 kap. 13 § utan olägenhet kunna gälla även beträffande övergångsmålen.

Med hänsyn till vad nu anförts bör undersökas, huruvida icke en lämpligare ordning kan vinnas genom att i princip den nya rättegångsordningen göres tillämplig å redan anhängiga mål. Därvid bör i denna paragraf angivas allenast i vilka hänseenden äldre lag skall lända till efterrättelse. Beaktas vad ovan anförts, behöva endast jämförelsevis få undantag från huvudregeln göras, och bestämmelserna komma därigenom att vinna i enkelhet. Ett ytterligare stöd för den sålunda föreslagna ordningen är att, sedan beredningen framlagt sitt förslag, frågan om övergång till den nya rättegångsordningen kommit i ett annat läge. Genom åtgärder, som vidtagits främst med stöd av kungl. cirkuläret den 13 oktober 1944 till rikets allmänna underrätter och åklagare angående anpassning av det processuella förfarandet vid underrätterna efter principerna i nya RB, har nämligen rättegången vid underrätt i vissa hänseenden bringats i överensstämmelse med det nya förfarandet. Härigenom har övergången till den nya ordningen förberetts, och det kan antagas, att flertalet av de nya bestämmelserna skola kunna utan svårighet tillämpas å övergångsmålen.

Omarbetas förslaget på sätt nu antytts, bör förevarande paragraf kunna erhålla i huvudsak följande innehåll: Beträffande mål, i vilka stämning utfärdats eller rättegång eljest inletts före nya RB:s ikraftträdande, skola följande särskilda föreskrifter gälla. Under 1 föreskrives, att i fråga om rättegången vid underrätt bestämmelserna i 6, 10 och 14 kap., 17 kap. 2—13 §§, 19, 20, 22 och 23 kap., 30 kap. 2—11 §§, 32—34 samt 42—47 kap. icke skola äga tillämpning, utan att i de ämnen, som i nämnda lagrum avses, äldre lag skall gälla. Beträffande rättegången vid underrätt skall tillika iakttagas, att där i sådant lagrum i nya RB, som är tillämpligt å målet, förekommer stadgande om huvudförhandling, därmed skall avses sådan förhandling vid rätten, som äger rum med tillämpning av äldre lag, att i de fall, då rådhusrätt enligt nya RB skall bestå av en lagfaren domare och nämnd, rådhusrätten i stället skall äga den sammansättning, som i sagda balk är i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling, att den, som enligt äldre lag förklarats jävig att vittna i målet, må utan hinder därav höras som vittne, att därest edgång förelagts part, i fråga om eden äldre lag skall lända till efterrättelse

och vad i nya RB är stadgat om parts hörande under sanningsförsäkran icke skall tillämpas i målet, *att* underställning icke skall ske, *samt att* angående meddelande av underrättelse om vad part eller annan, som vill fullfölja talan mot dom eller beslut, har att iakttaga bestämmelserna i nya RB skola lända till efterrättelse. Under 2 upptages bestämmelse, att angående fullföljd av talan mot underrätts dom eller beslut, som meddelats före nya RB:s ikraftträdande, samt mot hovrätts dom eller beslut i sålunda fullföljt mål så ock om rättegången i högre rätt i sådant mål äldre lag skall gälla. Dock skall iakttagas, att därest i samband med dom eller slutligt beslut, som meddelats före nämnda tidpunkt, mål hänvisats till fortsatt handläggning vid annan rätt, talan mot domen eller beslutet skall fullföljas i samma ordning som är föreskriven för talan mot dom eller beslut, som sist meddelats. Sedan nya RB trätt i kraft, må sådan hänvisning ej ske. Under 3 bör stadgas, att i fråga om fullföljd av talan mot underrätts dom eller beslut, som meddelats efter nya RB:s ikraftträdande, samt mot hovrätts dom eller beslut i sålunda fullföljt mål skall iakttagas, *att* mot dom, som enligt 12 kap. 3 § äldre RB meddelats mot utebliven svarande, denne må föra talan allenast genom att söka återvinning, *att* vad i äldre lag är föreskrivet beträffande skyldighet för den, som fullföljer talan, att vid fullföljdsinlagan foga underrättens utslag och övriga protokoll samt äventyret, om det försummas, fortfarande skall gälla, varvid föreläggande att inkomma med felande handlingar skall meddelas av den rätt, till vilken talan skall fullföljas, *samt att* vad i nya RB är stadgat om att ändring i lägre rätts dom ej må ske, med mindre bevis upptages ånyo, icke skall äga tillämpning. Under 4 bör intagas stadgande, att i fråga om rättegången i mål, som upptagits av hovrätt eller högsta domstolen såsom första domstol, och om fullföljd av talan mot hovrätts dom eller beslut i mål, som hovrätten sålunda upptagit, äldre lag skall gälla. Slutligen bör under 5 föreskrivas, att vad under 1, 3 och 4 är stadgat icke skall gälla mål, som efter nya RB:s ikraftträdande på grund av återförvisning eller av annan sådan anledning återupptages av den domstol, som först handlagt målet.

Bibehålles den i förslaget valda uppställningen av förevarande paragraf oförändrad, torde vissa jämkningar i texten vara påkallade. Enligt stadgandet i första stycket under 1 i förslaget skall 9 kap. nya RB gälla även beträffande övergångsmålen. En uttrycklig föreskrift härom kan emellertid lätt föranleda den missuppfattningen, att 1 § nämnda kapitel skulle bli tillämplig även å handling, som begåtts före nya RB:s ikraftträdande. Stadgandet i 2 § saknar betydelse i detta sammanhang, och tillräcklig anledning synes ej föreligga att medtaga 3 eller 4 §. Hänvisningen till 9 kap. torde därför böra avse endast 5—9 §§. I andra stycket under 1 stadgas i första punkten, att förhandling, som enligt äldre lag skall äga rum inför underrätten, anses som huvudförhandling; beträffande handläggning, som enligt bestämmelse i de förut uppräknade kapitlen må ske utom huvudförhandling, skall dock gälla vad därom är i samma kapitel stadgat. De valda ordalagen kunna ingiva den oriktiga föreställningen, att sådan förhandling, som enligt stadgandet skall anses som huvudförhandling, i alla av-

seenden skall vara underkastad de nya reglerna. Detta missförstånd skulle undvikas, därest i stället föreskrevs, att vad i omförmälda kapitel är stadgat om huvudförhandling skall avse sådan förhandling vid rätten, som skall äga rum med tillämpning av äldre lag. Undantag för sådan handläggning, som må ske utom huvudförhandling, blir därigenom onödigt. Bland de bestämmelser, som komplettera huvudstadgandet under 2, har upptagits föreskrift för det fall, att i samband med dom eller slutligt beslut, som meddelats före nya RB:s ikraftträdande, brottmål hänvisats till fortsatt handläggning vid annan rätt. I dylikt fall skall enligt förslaget talan mot domen eller beslutet fullföljas i samma ordning som är föreskriven för talan mot dom eller beslut, som sist meddelats; härtil har fogats stadgande, att sådan hänvisning ej må ske, sedan nya RB trätt i kraft. Eftersom vad sålunda föreslagits avser dom eller beslut, som meddelats före nya RB:s ikraftträdande, ligga dessa föreskrifter i viss mån vid sidan av det under 2 behandlade ämnet och bryta sammanhanget mellan övriga i samma punkt givna stadganden. Ur systematisk synpunkt skulle det vara till fördel, om dessa föreskrifter upptoges i en särskild punkt mellan 2 och 3. Enligt femte stycket under 2 skall i fråga om skyldighet för part, som fullföljer talan, att vid fullföljdsinlagan foga underrättens utslag och övriga protokoll samt, om vad skall ha anmälts, bevis därom, ävensom äventyret, om det försummas, gälla vad äldre lag föreskriver. Emellertid fyller bevis om anmält vad icke sådan uppgift, att part bör vara skyldig att inkomma med dylikt bevis. Ifrågavarande skyldighet bör därför begränsas till underrättens utslag och övriga protokoll.

Förevarande paragraf inleder en grupp stadganden (12—16 §§), som med undantag av 14 § andra stycket andra punkten avse själva övergången till den nya rättegångsordningen. Dessa stadganden, som alltså huvudsakligen äro av betydelse endast under en kortade tid, föregås och efterföljas av bestämmelser, vilka — oaktat de upptagits i promulgationslagen — skola gälla även för framtiden. En sådan uppställning är mindre tillfredsställande, och en lämpligare ordningsföljd skulle erhållas, därest de egentliga övergångsbestämmelserna finge sin plats antingen i början av promulgationslagen eller i slutet av densamma.»

Justitierådet *Guldberg*:

»Till utgångspunkt för den egentliga övergångsregleringen har valts den vedertagna principen, att mål, vari rättegång inletts före ikraftträdandet av nya regler, skola behandlas enligt äldre lag. Till denna huvudregel ha dock knutits vissa undantag, som innefatta tillämpning av nya RB.

Det är uppenbarligen ett önskemål, att de fördelar, som erbjudas av en ny processordning, så snart som möjligt komma den rättssökande allmänheten till godo. Emellertid är det — såsom jämväl lagrådets övriga ledamöter understrukit — av vikt, att en övergångsreglering är jämförelsevis enkel i tillämpningen. Ett nytt rättegångsförfarande ställer särskilt i början stora krav på domare och parter. Är det svårt att överskåda de olika föreskrifter, som meddelats angående övergångstiden, gör sig denna olägenhet icke minst

gällande under själva handläggningen; domaren har därvid ej sällan att hastigt fatta beslut i processuella frågor.

Beträffande den i förevarande paragraf under 1 behandlade rättegången i underrätt skall till en början framhållas, att frågan kommit i annat läge, sedan beredningen framlade sitt förslag i ämnet. Tanken att tillämpa den nya processordningen redan före dess ikraftträdande är numera i viss mån förverkligad, främst med stöd av kungl. cirkuläret den 13 oktober 1944 till rikets allmänna underrätter och åklagare angående anpassning av det processuella förfarandet vid underrätterna efter principerna i nya RB. Genom detta cirkulär äro närmare riktlinjer uppdragna för den önskade anpassningen till det nya systemet, och i den mån utvecklingen fortgår efter dessa riktlinjer, inträder en övergångsordning, som kan sägas föregripa den av beredningen föreslagna. Det kan frågas, huruvida processförfarandet på detta sätt blir så omlagt, att nya RB kan vid ikraftträdandet i princip tillämpas även på de redan inledda rättegångarna. Besvaras denna fråga jakande, kunde övergångsregleringen måhända inskränkas till obetydliga undantag angående fortsatt giltighet av äldre lag. Härmed skulle ifrågavarande lagstiftningsproblem otvivelaktigt ha erhållit den bästa lösningen. Emellertid är det osäkert, huruvida den igångsatta anpassningen skall infria dylika förhoppningar. Skulle — såsom av föreningen Sveriges härads hövdingar förordats — särskilda lagstiftningsåtgärder vidtagas i syfte att före nya RB:s ikraftträdande vinna tillämpning av vissa däri givna regler rörande själva handläggningen, kan det tänkas, att förutsättningar finnas för den nyss angivna lösningen. I annat fall lärer det knappast vara skäl att förutse en så gynnsam utveckling, att nya RB:s regler utgöra den naturliga grundvalen för nu ifrågavarande lagstiftning angående övergångstiden. Det måste nämligen tagas i beräkning, att de för rättegångsreformen betydelsefulla föreskrifterna rörande handläggningen vid underrätterna icke kunna tillämpas å de redan inledda rättegångarna. Under dessa förhållanden torde den i förslaget angivna huvudregeln allttjämt böra vara utgångspunkten för den övergångsordning, varom nu är fråga. Denna synes lämpligen böra ansluta sig till den redan befintliga och får icke gärna te sig såsom en helt ny form för behandlingen av övergångsmålen; eljest kan det befaras, att lagstiftningen icke tillgodoser skäligen krav på enkelhet och reda. Vad nu sagts gäller icke minst rättegången vid de särskilda domstolarna, såsom vattendomstolar och ägodelningsrätter. Uppgiften synes därför vara att, med beaktande av dessa krav, söka erhålla tillämpning av nya RB i den utsträckning, som är lämplig med hänsyn till att själva handläggningen skall ske enligt reglerna i äldre RB.

Bedömes förslaget ur de nu anförda synpunkterna, är det ställt utom tvivel, att reglerna om bevisningen (35—40 kap. nya RB) böra tillgodogöras redan under övergångstiden, och ingen invändning kan riktas mot tillämpningen av de i 15 kap. givna föreskrifterna. Vissa bestämmelser (17 kap. 1 § och 30 kap. 1 §) måste gälla såsom underlag för den föreslagna regleringen av överrättsförfarandet under samma tid, och att i anslutning härtill lämna utrymme för åberopande av 17 kap. 14 § och 30 kap. 12 § synes motiverat. Andra

föreskrifter (11 kap.) låta sig så väl förena med gällande ordning, att deras tillämpning framstår såsom en naturlig sak och därför knappast kan förändra misstag eller eljest särskilda svårigheter. Vad nu sagts gäller i stort sett också 1, 12, 16, 18, 21, 29 och 31 kap., även om undantagen från huvudregeln därmed nå en omfattning, som från den antagna utgångspunkten kan väcka vissa betänkligheter. Beträffande 5 kap., som icke förekommer i beredningens förslag, har i motiven framhållits, att dessa stadganden ansluta sig till äldre rätt och uppenbarligen böra vinna tillämpning i alla mål samt att vid sådant förhållande särskild föreskrift härom icke vore erforderlig. Enligt min mening tala de anförda skälen snarare för att uttryckligen inräkna även 5 kap. bland de bestämmelser, som skola gälla under övergångstiden.

Vad angår 9 kap. anknyta 5—9 §§ i viss mån till innehållet i 5 kap. och äro i övrigt av den art, att de böra avse övergångsmålen. Däremot torde 9 kap. 1 § av straffrättsliga skäl icke kunna vinna tillämpning, och tillräcklig anledning saknas att i detta sammanhang medtaga 2—4 §§. I fråga om 24 kap. må erinras, att bestämmelserna om häktning stå i sådant samband med de nya förhandlingsreglerna, att det kan spörjas, huruvida icke vissa svårigheter kunna uppstå under övergångstiden. Därest sistnämnda kapitel uteslutes från tillämpning, synes detsamma böra gälla även om de i 25—28 kap. givna föreskrifterna. Härvid är det mindre fråga om att taga principiell ställning än om att vinna en praktisk och jämförelsevis enkel lösning. Det må ock påpekas, att de skäl, som tala för att i förslaget upptaga 15 kap., icke göra sig med samma styrka gällande i vad angår motsvarande bestämmelser på det straffprocessuella området, vilka under senare tid i viss omfattning reformerats.

I andra och tredje styckena under 1 lämnas föreskrifter, som komplettera de huvudsakliga bestämmelserna i första stycket. I likhet med lagrådets övriga ledamöter anser jag, att innebörden av andra stycket skulle komma till tydligare uttryck genom vissa jämkningar i texten.

Beträffande övergångsbestämmelserna under 2 är det självfallet önskvärt, att den nya rättegångsordningen kommer till omedelbar användning vid överrätterna, icke minst därför att den äldre lagen eljest kan bli tillämplig tämligen långt efter det att nya RB trätt i kraft. Emellertid kan det icke förnekas, att ett överrättsförfarande efter nya ordningen kommer i viss motsättning till en underrättsprocess, som handlagts huvudsakligen efter äldre lag. Av denna anledning bli nog i många fall fördelarna av att i överrätt tillämpa det moderna förfarandet icke särskilt framträdande. Det skall ej heller döljas, att omkastningen i det processuella förfarandet kan komma att tynga övergångsmålen handläggning i överrätten. Att processmaterialet i underrätten är fullständigt samlat och protokollariskt dokumenterat kan befaras medföra, att den muntliga handläggningen i överrätten ofta framstår såsom en tidskrävande upprepning av utredning, varom ledamöterna redan erhållit kunskap genom handlingarna i målet. Den omgång, som härav blir följden, är oläglig under övergångstiden, som i skilda hänseenden ställer stora anspråk på domstolarna. Vad nu sagts bör icke förbises, när det gäller att beräkna

behovet av arbetskraft. Ett oeftergivligt villkor för rättegångsreformens lyckliga genomförande är nämligen, att arbetsbalanser icke tillåtas uppstå i större omfattning än som påkallas av hänsyn till en någorlunda jämn arbetsfördelning.

I fråga om den närmare utformningen av de under 2 föreslagna bestämmelserna instämmer jag i de erinringar, som upptagits i det av lagrådets övriga ledamöter avgivna yttrandet. Jag biträder även samma yttrande, såvitt det angår placeringen av de stadganden, som reglera övergången till den nya rättegångsordningen.»

Departementschefen har beträffande övergångsmålen och därmed sammanhängande spörsmål uttalat följande:

»Mellan det alternativ, som i första hand förordats av lagrådets majoritet, samt beredningens förslag föreligger i sak ingen nämnvärd skillnad. Endast på några punkter av jämförelsevis underordnad betydelse skulle enligt nämnda alternativ ifrågakomma utsträckt tillämpning av nya RB. Vad angår underrättsförfarandet skulle sålunda även enligt majoritetens förslag äldre RB alltjämt i stort sett äga tillämpning, och mål, som av underrätt avgjorts före nya RB:s ikraftträdande, skulle i högre rätt behandlas helt enligt äldre lag. I flertalet fall torde alltså sakligt sett tillämpningen av äldre lag komma att framstå såsom huvudregel beträffande äldre mål. Med hänsyn till det anförda och då majoritetens förslag ej heller i fråga om överskådlighet synes äga något avgjort företräde, har jag icke ansett tillräckliga skäl föreligga att fråga den eljest vid en ny processordnings införande så gott som undantagslöst antagna huvudregeln om tillämpning av äldre lag.

Denna ståndpunkt har, som redan nämnts, biträts även av en ledamot inom lagrådet. Denne ledamot har emellertid förordat viss begränsning i fråga om tillämpningen av ny lag. Beredningens förslag innebär bland annat, att de nya reglerna om tvångsmedel i brottmål i viss utsträckning skola tillämpas även i äldre mål. Då i nya RB häkttningsreglerna stode i nära samband med förhandlingsreglerna, har nämnda ledamot ansett, att för underrätternas del svårigheter kunde befaras under övergångstiden, detta tydligen med hänsyn till att nuvarande regler om förfarandet i stor utsträckning komma att gälla beträffande äldre mål. Därest av denna anledning de nya häkttningsreglerna uteslötes från tillämpning vid underrätt, borde detsamma gälla även om övriga föreskrifter angående tvångsmedel i brottmål.

Enligt beredningens förslag ha i 16 § meddelats särskilda föreskrifter för det fall, att tvångsmedel i brottmål anlitas redan före nya RB:s ikraftträdande. De i 12 § givna bestämmelserna komma därigenom, såvitt nu är i fråga, att avse endast de säkerligen sällsynta fall, då efter nya RB:s ikraftträdande vid underrätt ifrågakommer att i ett tidigare anhängiggjort mål anlita häktning eller annat tvångsmedel. Även om förslaget medför att förfarandet i dessa fall kan bliva något mera komplicerat än för närvarande, torde därför olägenheter härav endast undantagsvis giva sig till känna. Då det skulle kunna leda till stötande resultat, om äldre lag i dessa hänseenden finge gälla,

och svårigheterna vid de nya reglernas tillämpning, om så erfordras, kunna avhjälpas genom allmänna anvisningar eller tillämpningsföreskrifter, som i allt fall torde komma att utfärdas för underlättande av övergången till nya RB, har jag icke heller i denna del funnit skäl att frångå beredningens förslag. I anledning av de erinringar, som framställts mot olika detaljbestämmelser i förevarande paragraf, har däremot förslaget på några punkter underkastats omarbetning.

Lagrådet har i detta sammanhang även uttalat önskemål om en omgruppering av förslagens bestämmelser. I sådant hänseende har erinrats, att 12 § inledde en grupp av stadganden (12—16 §§), som med undantag av 14 § andra stycket andra punkten avsåge själva övergången till den nya rättegångsordningen. Dessa stadganden, som alltså huvudsakligen vore av betydelse endast under en kortare tid, föreginges och efterföljdes av bestämmelser, vilka skulle gälla även för framtiden. En sådan uppställning vore enligt lagrådets mening mindre tillfredsställande, och en lämpligare ordningsföljd skulle erhållas, därest de egentliga övergångsbestämmelserna finge sin plats antingen i början av promulgationslagen eller i slutet av densamma.

Vad sålunda anförts kan icke frånkännas ett visst berättigande. Att åstadkomma en ändrad uppställning stöter emellertid på särskilda svårigheter. Beredningens förslag inledes med bestämmelser om ikraftträdandet. På vedertaget sätt följa därefter stadganden rörande den omfattning i vilken äldre lag skall förlora sin giltighet. I samband därmed meddelas vissa bestämmelser av betydelse för frågan om nya RB:s tillämpningsområde m. m. Då dessa bestämmelser i viss mån även innefatta förbehåll om fortsatt giltighet av äldre lag, ha de sin naturliga plats i anslutning till de stadganden, som avse upphävande av äldre lag. I förslaget följa därefter de av lagrådet åsyftade övergångsbestämmelserna angående förfarandet i äldre mål (12—16 §§). På sätt lagrådet alternativt ifrågasatt kunde ligga nära till hands, att dessa bestämmelser erhöles sin plats efter de stadganden (17—24 §§ i beredningens förslag), som avse att för framtiden reglera vissa fristående frågor. Mot en sådan omflyttning möta emellertid betänkligheter från den synpunkten, att sistnämnda grupp av bestämmelser i vissa fall bygger på de grundsatser angående förhållandet mellan äldre och ny lagstiftning, som kommit till uttryck särskilt i 12 §. Med hänsyn till det anförda har jag ansett förslagens indelning böra bibehållas.»

Enligt slutbestämmelsen i den av riksdagen år 1942 antagna nya rättegångsbalken tillkommer det Konungen med riksdagen att förordna om balkens ikraftträdande. I 1 § av förevarande lagförslag stadgas att nya rättegångsbalken skall träda i kraft den 1 januari 1948. Till grund för förslaget ligger ett av processlagberedningen upprättat lagförslag i ämnet. Enligt sistnämnda förslag förutsattes att den nya rättegångsordningen skulle träda i kraft den 1 januari 1947. I den motion som väckts i ärendet hemställes, att riksdagen måtte fastställa tidpunkten för ikraftträdandet till den 1 januari 1950. Som skäl härför åberopas i huvudsak att ett sådant uppskov skulle

Utskottet.

öka möjligheterna för underrätterna att få sina lokalbehov tillgodosedda före ikraftträdandet.

Den nya rättegångsordningen påkallar ett stort antal ändringar i skilda lagar och författningar och utfärdande av nya bestämmelser i skilda hänseenden. Dessutom erfordras åtskilliga förberedande åtgärder av organisatorisk art, särskilt på domstolsväsendets område. Genom olika propositioner till årets riksdag ha framlagts förslag till sådana följdändringar, som kräva riksdagens medverkan. Därvid har som dag för ändringarnas ikraftträdande angivits den 1 januari 1948. Jämlikt 29 § i förevarande lagförslag skall det tillkomma Kungl. Maj:t att meddela de ytterligare bestämmelser som erfordras för övergången till nya rättegångsbalken. Departementschefen har förklarat, att avsikten är att under 1947 slutföra arbetet med de administrativa följdförfattningarna och att byggnadsfrågorna böra ha erhållit sin lösning under samma år.

Utskottet vill med anledning av vad sålunda förekommit starkt understryka angelägenheten av att nya rättegångsbalken träder i kraft den 1 januari 1948. Det är angeläget att arbetet med återstående följdförfattningar bedrivs med all möjlig skyndsamhet och att sådana byggnadsarbeten som äro oundgängliga igångsättas och fullföljas utan uppskov. Att åtskilliga rådhus och tingshus icke fylla nutida krav på utrymme och bekvämlighet torde vara ovedersägligt. Förhållandena torde emellertid icke vara sådana, att de kunna motivera av motionären ifrågasatt uppskov med nya rättegångsbalkens ikraftträdande. Det bör särskilt framhållas, att säkra hållpunkter saknas för bedömande av tillgången på arbetskraft och byggnadsmateriel under de närmaste åren. Det kan därför ingalunda tagas för givet att förutsättningarna för en lösning av underrätternas byggnadsfrågor komma att bli gynnsammare om några år än för närvarande. Man läser under alla omständigheter böra räkna med att lokalförhållandena under en övergångstid icke allestädes komma att motsvara de krav som uppställas av nya rättegångsbalken. Allmänheten och domstolspersonalen torde därför på sina håll nödgas finna sig i mer eller mindre obekväma förhållanden. I viss utsträckning kan det bli erforderligt att förhyra särskilda lokaler.

Vissa olägenheter kunna sålunda befaras uppstå under de första åren efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande. Dessa olägenheter kunna emellertid ej tillmätas någon avgörande betydelse. Det har redan förflutit omkring fyra år sedan nya rättegångsbalken utfärdades. Domstolarna ha i växande omfattning börjat tillämpa de grundsatser som äro utmärkande för det nya rättegångsförfarandet. Särskilda åtgärder från det allmännas sida ha också vidtagits i syfte att, med bibehållande av alltjämt gällande lagregler, befrämja en sådan tillämpning. Vissa svårigheter kunna emellertid, såsom departementschefen framhållit, inställa sig när det gäller att sålunda förena grundsatser, tillhörande skilda rättegångsordningar. Att nu överväga ändringar i rättegångsbalken i 1734 års lag synes uteslutet. Utskottet delar departementschefens mening att nu antydda svårigheter utgöra en särskild anledning att icke låta anstå med nya rättegångsbalkens ikraftträdande längre än som oundgängligen kräves.

Under utskottets granskning av det föreliggande lagförslaget har tvekan yppats i fråga om de i 11 § upptagna bestämmelserna om s. k. polisvittnen.

I 17 kap. 11 § äldre rättegångsbalken stadgas, att vakter och de, som rätstens eller Konungens befallningshavandes bud och ärende gå, må själva edligen vittna om det, som dem i ty fall händer, så ock om det de uträttat, där ej andra vittnen äro till. Enligt föreskrifter i särskilda författningar skall detta stadgande gälla om vissa andra personer som utöva offentligt tjänsteuppdrag, såsom tulltjänstemän, fångvaktare och kronolotsar. I 36 kap. 1 § nya rättegångsbalken föreskrives som allmän regel att envar som icke är part i målet må höras som vittne. Som undantag härifrån har stadgats förbud för målsägande i brottmål att vittna; förbudet gäller även för det fall att målsäganden ej för talan i målet. Redan under förarbetena till nya rättegångsbalken ifrågasattes införande av bestämmelser som skulle möjliggöra att polismän och därmed jämställda befallningshavare hördes som vittnen, även då de vore målsägande. Dessa förslag vunno dock icke beaktande vid nya rättegångsbalkens antagande. Processlagberedningen har vid förnyat övertvägande funnit påkallat att ifrågavarande förrättningsmän alltjämt under vissa förutsättningar skola kunna höras såsom vittnen och har föreslagit att bestämmelse härom intages i 11 § promulgationslagen. Med anledning av erinringar från lagrådets majoritet har bestämmelsen i propositionen utformats så, att rätten skall äga frihet att med hänsyn till omständigheterna avgöra huruvida befallningshavaren må höras som vittne angående gärning, som vid uppdragets utförande förövats mot honom. Om han för målsägandetalan i målet, får han emellertid icke höras som vittne.

Även ett stadgande av sådan innebörd kan otvivelaktigt vara ägnat att väcka vissa betänkligheter. De erinringar som framställts mot processlagberedningens förslag i ämnet äga i princip giltighet även i fråga om Kungl. Maj:ts förslag, ehuru de icke göra sig gällande med samma styrka. Särskilt kan det, såsom lagrådet framhållit, befaras, att eftersom den tilltalade icke får höras under ed eller sanningsförsäkran, ett stadgande som öppnar möjlighet för målsäganden att bekräfta sin berättelse med ed kan uppfattas som ett obehörigt gynnande av målsäganden. En ledamot av lagrådet har häremot framhållit, att ifrågavarande förrättningsmän med hänsyn till sin tjänstställning icke äro att jämställa med målsägande i allmänhet. För skada som tillfogas dem i tjänsten äro de också i regel berättigade till gottgörelse av det allmänna. Det torde emellertid icke kunna förnekas, att en förrättningsman, tillhörande någon av ifrågavarande kategorier, åtminstone i vissa fall framstår som den tilltalades egentliga motpart, även om han icke för talan i målet. Å andra sidan må framhållas, att ett hörande på ed icke enbart kan betraktas som en processuell förmån för förrättningsmannen. Även ur den tilltalades synpunkt kan det vara till fördel att målsäganden får lämna sina uppgifter under den ökade garanti för sanningsenlighet som menedsansvaret i allmänhet måste anses medföra.

För utskottets ställningstagande till frågan har varit avgörande att starka praktiska skäl tala för ett bibehållande tills vidare av ett stadgande, som gör

det möjligt att höra polismän och därmed jämställda befattningshavare på ed. I lagstiftningsärendet har till stöd för ett sådant stadgande åberopats, att den tilltalade, om nya rättegångsbalkens regler upprätthölls utan undantag, i vissa fall skulle kunna komma i åtnjutande av en oberättigad processuell förmån och därigenom avsiktligt minska rättsskipningens effektivitet. Med hänsyn till risken för en sådan utveckling synes försiktigheten bjuda att någon tids erfarenhet av den nya rättegångsordningen avvaktas innan man tager slutlig ställning till detta spörsmål.

Den av Kungl. Maj:t föreslagna utformningen av stadgandet torde sålunda böra godtagas som en provisorisk kompromisslösning av denna ömtåliga lagstiftningsfråga. Utskottet delar departementschefens åsikt, att vid domstolarnas prövning främst bör vara vägledande, om befattningshavaren med hänsyn till brottets mer eller mindre grova beskaffenhet samt omständigheterna i övrigt kan antagas äga sådant intresse i saken, att han bör jämföras med annan målsägande och följaktligen icke bör få vittna. Att denna prövning ställer stora krav på domstolarna är uppenbart. Rättens ordförande torde i allmänhet före ett ifrågasatt vittnesförhör böra genom frågor till befattningshavaren söka utröna om omständigheterna äro sådana att förhör under ed bör medgivas.

Om det föreslagna stadgandet finnes böra varaktigt bibehållas i vårt bevis-system, bör det uppenbarligen överflyttas till nya rättegångsbalken. Därest utvecklingen skulle ge vid handen att stadgandet kan undvaras, bör det självfallet upphävas. Med hänsyn till stadgandets provisoriska natur kan någon anmärkning icke framställas mot dess placering i promulgationslagen. Med större fog kan hävdas, att de bestämmelser som upptagits i exempelvis 17 och 20 §§ av lagförslaget borde intagas i nya rättegångsbalken. En omplacering av dessa bestämmelser skulle emellertid vara förenad med sådana svårigheter att utskottet i ärendets nuvarande läge icke anser sig böra framställa något förslag härom.

Utskottet har icke heller i övrigt funnit anledning till erinran mot lagförslaget och får på grund därav hemställa,

att riksdagen måtte, med avslag å den i ärendet väckta motionen, II: 527, bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 4 juni 1946.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Schlyter, Bergquist, Wagnsson, Ahlkvist, Löthner, Lodenius, William Ohlsson och Arrhén;

från andra kammaren: herrar Lindqvist, Gezelius och Lindberg, fru Gustafson samt herrar Landgren, Gustafsson i Lekåsa, Rylander och Sundström i Vikmanshyttan.

Reservation

av herr *Gezelius*, som i anledning av 11 § i förevarande lagförslag anfört följande:

»Enligt min mening ha tillräckliga skäl icke förebragts för det föreslagna undantaget från regeln i 36 kap. 1 § nya rättegångsbalken att målsägande ej får höras som vittne. De erinringar som lagrådets majoritet framställt mot processlagberedningens förslag angående de s. k. polisvittnena äga, såsom även utskottsmajoriteten funnit, i princip giltighet även i fråga om Kungl. Maj:ts förslag. Huruvida sistnämnda förslag kan anses innefatta större garantier mot en icke önskvärd rättstillämpning torde vara osäkert. Med hänsyn härtill anser jag mig i huvudsak kunna hänvisa till de skäl för avstyrkande av processlagberedningens förslag som åberopats och närmare utvecklats av majoriteten inom lagrådet. Jag finner sålunda att det föreslagna stadgandet om rätt att höra ifrågavarande förrättningsmän på ed är icke blott onödigt utan även direkt olämpligt. Efter införandet av fri bevisprövning kan något behov av en sådan undantagsregel icke anses föreligga. Det står domstolen fritt att höra förrättningsmannen utan ed och att bedöma värdet av hans uppgifter utan hänsyn till några legala bevisregler. Det föreslagna stadgandet står i mindre god överensstämmelse med den viktiga principen om allas likhet inför lagen. En ordning som tillåter att målsäganden höres under vittnesed, men icke medger den tilltalade motsvarande förmån måste te sig stötande såväl för den tilltalade själv som för gemene man.

Departementschefen och utskottsmajoriteten ha med hänsyn till en befarad olycklig utveckling ansett försiktigast att avvakta någon tids erfarenhet av den nya rättegångsordningen innan man tager slutlig ställning till spörsmålet om polisvittnena. Enligt min mening hade det varit riktigare att icke nu lagfästa en regel, som avvisades vid antagandet av nya rättegångsbalken, och att låta anstå med lagstiftningsåtgärder i ämnet till dess ett verkligt behov därav kan ha gjort sig gällande. Stadgandet hade då också kunnat erhålla en lämpligare placering än enligt det föreliggande förslaget.

Jag har på grund av vad sålunda anförts ansett, att 11 § bort utgå ur förevarande lagförslag och att därav föranledd omnumrering av de följande paragraferna i förslaget bort äga rum.»

Stockholm 1946. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner.

462303